

Özgürlükçü Bir Düşünür: Murray N. Rothbard*

LEONARD P. LIGGIO*

7 Haziran 1995'te New York City kentinde gözlerini hayata kapayan Murray Newton Rothbard, kişiliği ve akademisyenliği ile birlikte hatırlanacaktır. Rothbard, 1926 Şubatında Bronx'ta dünyaya geldi . Babası Warsaw yakınlarında, hayatı boyunca Rus romanları okumaktan zevk alan annesi ise Minsk'te dünyaya gelmişti. Sonraları Murray'in babası büyük bir petrol şirketinde baş kimyager oldu ve Murray Central Park'ın batısına bakan bir apartman dairesinde büyüdü. Kolumbia Üniversitesinde profesör olan ve daha sonra Eisenhower Ekonomik Danışmanlar Konseyinin ve Federal Merkez Bankasının başkanı olan Arthur Burns de Murray ile aynı apartmanda oturuyordu ve Murray'in eğitimiyle yakından ilgilendi.

Murray'in sevgili babası, eşinin ve kendisinin çoğu Stalin veya Trotsky taraftarı olan akrabalarının aksine, zora dayanmayan felsefeye bağlıydı. Bu nedenle, Murray siyaset felsefesi tartışmaları ile çevrelenmiş bir ortamda ve ayrıca çok sayıda Alman Yahudi göçmeninin yerleşmiş olduğu Manhattan'ın Yukarı

Batı Yakasında, Amerika'nın bu entellektüel merkezinde yetişti. Yeni Berlin veya Yeni Viyana haline dönüşen Yukarı Broadway, 1940 yılında Avrupayı terk ettikten sonra buraya yerleşen Ludwig ve Margit von Mises'in de yaşadığı yerd.

Özel bir okula devam eden Murray, ihtisamının doruğunda olduğu bir dönemde belki de Amerika'nın en iyi üniversitesi olan Kolumbia Kolejine girdi. Dwight Eisenhower'dan sonra üniversite rektörü olan hasımlarının ihmali, Üniversitenin bozulmasına neden olmuştu. Murray üniversite öğrenciliğinde Kolumbia'nın çok başarılı uygarlık programında öğrenim gördü ve sonra ihtisasını matematik üzerine yaptı. Murray, aynı zamanda usta bir satranç oyuncusuydu.

Murray Rothbard "New Deal " fikirlerinin doğduğu ve Komünist Rusya'ya Amerikan desteğinin olağan görüldüğü yerin merkezinde, Kolumbia Kolejindeydi. Newton olan diğer adı ile tutarlı olarak Stalinist entellektüellerden olduğu kadar salon entellektüellerinden de kuşku duyuyordu.

Rothbard master öğrencisi iken matematikten iktisada yöneldi. Kolumbia Üniversitesinde kısa bir süre görev yapan George Stigler'in derslerine devam etti. Stigler'in bir dersinde, bir diğer genç ekonomist olan Milton Friedman'la birlikte yazdığı bir kitabı tavsiye etmesi üzerine onu alıp inceledi. Kitap

* *Economic Affairs*, 1995 Güz sayısından çevrilmiştir.
*)Profesör Leonard Liggio George Mason Üniversitesi (Fair fax, Virginia) Beşeri Araştırmalar Enstitüsü kıdemli öğretim üyesi ve Atlas İktisadi Araştırmalar Vakfı'nın (ABD) Yürütme Kurulu Başkan Yardımcısıdır.

kira denetimlerinin konut yapımını nasıl engellediğini anlatıyordu. Yayın dünyasındaki kolektivist atmosfer içinde, Stigler kitabını ancak New York'ta yeni kurulmuş olan İktisadi Eğitim Vakfı'na (İEV) yayımlatabilmişti¹.

Murray'ın hayatının en önemli olayı, Stigler'in teşviki ile İEV'ni ziyaret etmesi oldu, çünkü orada fikri bakımdan yalnız olmadığını gördü ve Ludwig von Mises ile tanıştı; Leonard Read ve F. A. Harper İEV'yi özgürlük felsefesinin etrafa yayıldığı bir merkez olarak kurmuşlardı. Rothbard New York Üniversitesi, Graduate School of Business'te Mises'in seminerlerine katılmaya başladı Mises'in yaklaşık çeyrek yüzyıllık seminerleri boyunca Gallatin House'da² veya Wall Street yakınlarında Trinity Place'de toplandılar. Mises'in perşembe akşamı seminerlere, kayıtlı öğrencilerin yanısıra, aralarında birkaç parlak ortaöğrenim öğrencisinin de bulunduğu geç veya yaşlı serbest piyasa taraftarı kişilerin katılmasına da olanak tanıyordu. Toplantılardan sonra tartışmalara devam edebilmek için Üniversite yakınlarında bir kahvede toplanılıyordu.

Mises'in Human Action (İnsan Faaliyeti) adlı eseri Yale Üniversitesi tarafından yenilerde yayımlanmıştı. Murray, Mises'in analizlerinden etkilenmiş ve matematiğin iktisata uygulanması konusundaki matematikçi güvensizliği nedeniyle, onun metodolojisini öğretici bulmuştu. Bu arada, Kolumbiya'daki iktisat derslerinde Keynesçiliğin yeni akımı ile mücadele ediyordu. Sonraları, Keynes'in çelişkilerini aklamaya çalışan izleyenlerinin fikir karmaşıklıklarını göstermeye çalışmak yerine, Keynes'i bizzat kendisi okutmaya

karar verdi. Çünkü, bu karmaşıklığın, sürekli olarak Keynes'in çelişkilerini yorumlamaya çalışan ve bu yolda sayısız makale üreten Keynesçilere yaradığını düşünüyordu.

Murray, Kolombiya Üniversitesi tarafından yayımlanan doktora tezini iktisat tarihi alanında ve 1819 krizinin nedenleri, sonuçları ve ABD'nin buna gösterdiği tepkiler üstünde yazdı. Bu Jackson'cı radikal laissez-faire iktisat ve para analizi ile ilgili araştırma, Murray'i hayat boyu sürecek bir çalışmanın içine sürükledi ve tarih uzmanı olarak tanınmasını sağladı.

Tarih, sanat ve müzik konularında Murray'in üzerinde önemli bir etkisi olan kişi, Kolumbiya'da Butler kütüphanesinin çalışma masalarında yanyana otururken tanışmış olduğu, güzel karısı JoAnn idi. Lisans üstü çalışmalarını tarih bölümünde yapmış olan JoAnn, Murray'in Barok sanat ve müziğe karşı olan ilgisini teşvik etti, nitekim ünlü sanat tarihçisi Leo Steiberg tarafından Metropolitan sanat müzesinde düzenlenen seminerler serisine yıllarca zevkle katıldılar. JoAnn ve Murray özellikle Barok tarz manastırları gezdikleri Bayyera ve Gotik tarz katedralleri gezdikleri İngiltere seyahatlerinden çok hoşlandılar.

1950'lerin ortalarında Mises'in seminerleri, yeni çıkacak olan kitabı **Theory and History** (Teori ve Tarih) üzerinde yoğunlaşmıştı. Sözkonusu kitabın 1983 baskısına Murray da bir giriş yazmıştı. Rothbard, Mises'in seminerleri aracılığıyla, İktisat Eğitimi Vakfını kuran tarih öğrencileri ile de tanışmıştı. Palph Racio, Robert Hessen ve Leonard P. Liggio'nun tarih çalışmaları, Murray'in tarih araştırmalarının çok önemli olduğu konusundaki görüşünü güçlendirdi. Bu ilginin ana hatlarını F.A.Hayek'in **Capitalism and the Historians'** (Kapitalizm ve Tarihçiler) ile, Mises'in iktisat tarihi ve istatistik üzerindeki vurgusu oluşturuyordu.

Hayek, daha fazla sayıda insanın, iktisadı, bizzat iktisat çalışmaktan ziyade tarih okuyarak veya tarih üzerinde çalışarak öğrendiklerini belirtmişti. Nitekim, T. S. Ashton, Herbert Heaton ve John U. Nef bu alana

- 1 Daha sonra bir araya getirilen makaleler **Verdict on Rent Control** (Kira Kontrolü Hakkında Hüküm) adı altında İngiltere'de İktisadi Meseleler Enstitüsü (IEA) tarafından basılmıştır (IEA Readings No. 7, 1972).
- 2 Albert Gallatin (1761-1849), Amerikan Başkanları Jefferson ve Madison (1801-13) yönetimlerinde Hazine Bakanlığı, 1816-23 yılları arasında Amerika'nın Fransa büyükelçisi olarak görev yapmıştır. Gallatin'in Hazine Bakanlığı dönemi, federal bütçenin fazla verdiği ve borçlanmaya gidilmeyen bir dönem

önemli katkılarda bulunmuşlardı. Mises dışarıdan bir akademisyenin konuşmacı olarak katıldığı aylık yemekli toplantıların sponsorluğunu üstlenmişti. Flaman İktisattarihçisi Raymond de Roover'ın Medici Bank arşivlerinde, Skolastik iktisat anlayışı üzerindeki ve farklı para sistemlerinde sözleşmelerin tefecilik limitlerini nasıl aştığına ilişkin araştırmaları Murray için önemli bir model oldu. Ayrıca, bir Mises'ci olan Ortaçağ para akademisyeni Prof. Howard Adelsan ile olan arkadaşlığı yıllarca sürdü. Tarihçi Kenneth S. Templeton 1953'ten sonra ve kendisi Eli Lily Vakfınının, İnsani Araştırmalar Enstitüsünün ve Özgürlük Fonunun ikinci başkanı olduktan sonra da Murray ile birlikte William Volker Fonunda çalıştı.

Murray iktisat alanında bilimsel bir eser yazmak üzere William Volker Fonundan aldığı bir araştırma bursu ile **Man, Economy and State** (İnsan, Ekonomi ve Devlet) ile *Power and Market* (İktidar ve Piyasa) adlı eserlerini hazırladı. Ayrıca, Büyük Buhran nedeniyle uygulanan para politikalarıyla ilgili olarak **America's Great Depression'ı** (Amerika'nın Büyük Buhranı) yazdı; analizi Paul Johnson'un Modern Times bölümünde yer aldı. Bu çalışmalar akademisyenlerin oluşturduğu büyük bir okuyucu kitlesine ulaştı ve pek çok genç ekonomisti etkilemeye devam etti. İlk defa 1964 yılında yayımlanan ve Amerika'nın enflasyon karşısındaki tecrübesini anlatan **What Has Government Done to Our Money?** (Devlet Paramıza Ne Yaptı?) adlı kitabı beş baskı yaptı ve pek çok dile çevrildi. Diğer eserleri arasında, "The Great Society: A Libertarian Critique" (Büyük Toplum: Özgürlükçü Bir Eleştiri), in Gettleman and Mermelstein (eds), *The Great Society Reader* (1967), "War Collectivism and World War I" (Savaş Kolektivizmi ve Birinci Dünya Savaşı), "Herbert Hoover and the Myth of Laissez Faire" (Herbert Hoover ve Laissez Faire Efsanesi)in Radonsh and Rothband (eds), *A New History of Leviathan* (1972); ve "The New Deal and the International Monetary System" (New Deal ve Uluslararası Para Sistemi), in

Liggio and Martin (eds), *Watershed of Empire: Essays on New Deal Foreign Policy* (1976) sayılabilir.

Murray pozitivistizmin iktisat bilimine girişi hakkında çok sayıda yazı yazdı. Başlıcaları: "In Defence of Extreme Apriorism" (Aşırı Apriorizmin Savunusu), *Southern Economic Journal* (1957); "The Maritile of Science" (Bilimin Örtüsü), Schoek and Wiggins (eds), *Scientism and Vaules* (1960) içinde; "Vaules Implications of Economic Theory" (Değerlerin İktisatTeorisindeki Yansımaları), *the American Economist* (1973) içinde; ve "Prapeology ast the Method of Economics" (İktisat Yöntemi Olarak Praksoloji), Mauren-Natason (ed.), *Phenomenology and the Social Sciences* (1973) içinde.

"The Mantle of Science" Rothbard'la Aynı Rand arasında bir kopukluğa (ayrılığa) neden olmuştu. Rand'ın romanı **Atlas Shrugged** hakkında *National Review*'da yayımlanan bir eleştiri üstüne Murray romanın lehinde bir cevap yazmış, bunun üzerine Aynı Rand da onu kendisinin akşam tartışma toplantılarına davet etmişti. Ancak, Rand ve arkadaşları dindar bir Hristiyan olan JoAnn Rothbard'a anti-pati duyuyorlardı. 1958 Haziranında yazdığı "The Mantle of Science"da, rasyonalist felsefeye önemli katkılarda bulunanlar arasında Aynı Rand'ı zikretmemesi, onun Murray'ı kınamasına neden oldu. Deist olmakla olmamak arasında rasyonalizm bakımından bir fark görmeyen Murray bu makalesinde rasyonalist gelenekle ilgili olarak Cizvit filozoflarının bazı çalışmalarına atıfta bulunmuş ve Rand'ı döneminin önde gelen rasyonalist filozofu olarak değerlendirmemişti.

Murray rasyonalist felsefenin önemli bir entellektüel katkısı bulunduğu kanaatindeydi. Nitekim, fikri olgunlaşma dönemleri 2. Dünya savaşı sonrasına rastlayan, Amerika'daki klasik liberal kuşağın hemen hemen hepsi de rasyonalist felsefeden etkilenmişti. İktisat ve tarihile birlikte, rasyonalist ahlak savaş arası dönemin Neo-Aristocu merkezliydi. 1930'lardan sonra Şikago Üniversitesi Neo-Thomist üniversitelerinde eğitim görmüş

ve Neo-Thomizm ile klasik liberalizm arasında doğrudan doğruya bir bağlantı kurmaları ile tanınmıştı. Hristiyan olmayan klasik liberaller de Neo-Thomist fakültelerinden faydalanabilmek için mezuniyet çalışmalarını Cizvit üniversitelerinde yapmışlardı.

Murray özellikle epistemoloji ve ahlâk felsefesi olan bu ilgiyi benimsedi. Rasyonalist felsefedeki araştırmaları ve eserleri, tecrübeli bir akademisyenin daha genç Neo-Aristocu/Neo-Thomist klasik Amerikan liberallerine önemli bir katkısı niteliğindedir. Günümüz klasik Amerikan liberal düşüncesi özellikle epistemoloji ve ahlak felsefesi olmadan anlaşılabilir. Murray Rothbard, Amerika'daki klasik liberaller arasında rasyonalist felsefenin sahip olduğu bu ihtişamdı dolayısıyla saygınlık hak etmektedir.

Murray 1963'ten başlayarak Amerikan devrimine Anayasasının esasını oluşturan Koloni Amerikasının ekonomik, siyasal ve entellektüel temellerini gösteren dört ciltlik bir tarihini yazdı. Bu dört cilt **Conceived in Liberty** (1974-1979) (Özgürlüğün Düşünce Temelleri) adı altında basıldı.

Murray ekonomi profesörü olarak sürdürdüğü yaklaşık yirmi yıllık çalışma hayatına New York Polytechnic Enstitüsü'nde başladı. 1985 yılında Las Vegas'ta Nevada Üniversitesi'nin ekonomi bölümü başkanlığına atandı. 1970'lerin ilk yıllarından itibaren A.B.D'de ve yurt dışında katılmaya başladığı seminer ve konferanslar sayesinde pek çok akademisyen ve öğrenci ile biraraya gelme fırsatı buldu. Bu yüzden Beşeri Araştırmalar Enstitü-

sündeki programların yanısıra Cato Enstitüsü'nün kuruluşu ile yakından ilgilenebildi. Sonraki yıllarda Auburn Üniversitesindeki Ludwig von Mises Enstitüsü ile yakın temaslarda bulundu.

Murray son yıllarında iktisat düşüncesi tarihi üzerinde çalıştı. Bu çalışmanın neticesi olan ilk iki cilt (**Economic Thought Before Adam Smith: An Austrian Perspective on the History of Economic Thought/ Adam Smith'ten Önce İktisadi Düşünce / ve Classical Economics /Klasik İktisat Düşüncesi**), Edward Elgar tarafından 1995 Ocak ayında basıldı ve **Economic Affairs**'ın 14-17. sayfalarında kritiği yayımlandı. İktisat düşüncesinin gelişmesinin mükemmel bir analizi olan bu çalışma Murray Rothbard'ın akademisyenlere bıraktığı eşsiz bir mirastır. Edward Elgar ayrıca, Murray Rothbard'ın iktisat makalelerinden oluşan bir koleksiyonu da yayımlamayı ümit etmektedir.

Kasım 1994'te Murray Rothbard "Scholarly Letters" ile Ingersoll Vakfının "Richard M. Weaver Ödülü"nü aldı. Chicago Üniversitesi akademisyenlerinden Richard Weaver "Ideas Have Consequences" (Fikirlerin Sonuçları Vardır) adlı ünlü eserin yazarı olduğundan, bu anlamlı bir ödülüdür ■

Çev: Yeşim Erdoğan